

بررسی تطبیقی رده تاریخ در اصطلاحنامه فرهنگی فارسی (اصفا) و رده DSR (تاریخ ایران) و رده بندی دهدهی دیویی

معصومه فرشچی^۱

چکیده

با توجه به رشد دانش، تخصصی شدن علوم، تنوع واژگان و به تبع آن ارزش و افزایش حجم اطلاعات، ایجاد تحول در چگونگی بازیابی اطلاعات ضرورت یافته است. به کارگیری اصطلاحنامه‌ها در بازیابی اطلاعات حاکی از رویکردی تخصصی و علمی به منابع دانش از سوی پژوهشگران است، زیرا یک نظام موضوعی مناسب این امکان را به کاربران می‌دهد تا سریع‌تر به محتوای موضوعی اطلاعات دسترسی یابند.

این پژوهش با این دیدگاه که کاربرد و گسترش اصطلاحنامه‌ها ارتباط مستقیم با پیشرفت‌های علمی جامعه دارد، تلاش می‌کند تا با یک مطالعه تطبیقی به بررسی رده تاریخ در اصطلاحنامه فرهنگی فارسی (اصفا)، رده DSR (تاریخ ایران) و رده بندی دهدهی دیویی بپردازد.

کلیدواژه‌ها

اطلاعات، اصطلاحنامه فرهنگی فارسی (اصفا)، رده DSR (تاریخ ایران)، رده بندی دهدهی دیویی

مقدمه

جامعه انسانی دربرگیرنده انسان‌ها و میراث بشری است. تعامل انسان‌ها فرهنگ را پدید می‌آورد که به‌طور مداوم تکامل می‌یابد. مطالعه تعامل فرهنگی نشان می‌دهد که پس از انقلاب صنعتی، تغییرات عمده‌ای در ساختار نظام فرهنگی - علمی جامعه بشری رخ داده است. مفاهیم فردگرایانه رایج در دوره پیش از انقلاب صنعتی، به مفاهیم نهادگرایانه تغییر یافت و جهان در چند قدمی انقلاب بزرگ دیگری به نام انقلاب اطلاع‌رسانی قرار گرفت. تأثیر بنیادین فناوری اطلاع‌رسانی بسیار بیشتر از انقلاب صنعتی بوده است.

اطلاع‌رسانی علمی است که به بررسی و هدایت روش‌های حاکم بر روند تولید، سازماندهی، ذخیره، بازیابی و اشاعه اطلاعات می‌پردازد (۲۰: ۲۱۳). متولیان اطلاع‌رسانی، سرمایه‌های ملی به نام اطلاعات را برای استفاده همه بخش‌ها و سطوح مختلف جامعه گردآوری، دسته‌بندی و آماده بهره‌برداری می‌کنند. اهمیت حیاتی منابع اطلاعاتی برای افزایش بهره‌برداری در جنبه‌های گوناگون زندگی نظیر برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری، تصمیم‌گیری، تحقیق و توسعه است و تلاشی هماهنگ برای تسلط بر اطلاعات، مدیریت و استفاده مؤثر از آن.

امروزه اطلاعات در دل هرگونه فعالیت فکری، پژوهشی و علمی قرار دارد زیرا عنصری تعیین‌کننده در سیاست‌گذاری و اجراست. دستیابی به اطلاعات در صحنه جهانی به هدفی برای کوشش‌های توسعه ملی (۲۰: ۱۶۶) و به موضوع رقابت بین‌المللی تبدیل شده است که همین نکته برای عرضه اطلاعات به دارندگان اطلاعات قدرت و نفوذ می‌بخشد. در این صورت اطلاعات تبدیل به کالایی قابل داد و ستد می‌شود و به همه حوزه‌های زندگی رسوخ می‌کند تا آنجا که این اندیشه که "اطلاعات ثروت است" به سرعت در حال گسترش است و رشد اقتصادی و علمی ملل مختلف، به‌وسیله میزان اطلاعات موجود و چگونگی اطلاع‌رسانی تعیین می‌شود. نقطه مشترک علوم مدیریت و نظام‌ها، اقتصاد، علوم کتابداری و مستندسازی، علوم رایانه و نظایر آنهاست زیرا این علوم سطوح گسترده‌ای دارند. همان‌گونه که دانش بشری به شاخه‌های گوناگون تقسیم شده است، اطلاع‌رسانی نیز در

شعبه‌ها و شاخه‌های گوناگون فعالیت می‌کند. یکی از عرصه‌های خودنمایی این علم، عرصه فرهنگ و علم است. فرهنگ که بیان‌اندیشه و معنویت و سرچشمه دانش‌هاست، خود زادگاه اطلاعات وسیعی است که می‌توان با جمع‌آوری آن ارکان اصلی پژوهش، برنامه‌ریزی، پیشرفت علمی و توسعه فرهنگی را پی‌ریزی کرد (۲۰: ۷۲۶).

اطلاعات در تحقیقات پیش‌راندن مرزهای دانش نقش مهمی ایفا می‌کند و از دوباره‌کاری‌ها در انتقال فناوری جلوگیری می‌نماید و از آنجا که تسهیل و تسریع جریان تحقیقات، هدف نهایی اطلاع‌رسانی است و این کار بدون رده‌بندی اطلاعات امکان‌پذیر نیست، اصطلاحنامه‌ها در نقش ابزاری کارآمد در رده‌بندی اطلاعات نقش اساسی می‌یابند (۱۲: ۸۳).

بیان مسئله

افزایش سریع حجم مدارک و منابع اطلاعاتی و پیچیدگی مفاهیم آنان، موجب تغییراتی در روش‌های قدیمی و قراردادی سازماندهی اسناد و مدارک شده است. علاوه بر این، ضرورت دقت و سرعت بالای دسترسی به اطلاعات، تحول در مراکز اسنادی، اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌ای را سبب شده است. در روند ایجاد تسهیلات برای استفاده‌کنندگان از اطلاعات و منابع چند عامل تعیین‌کننده است (۲۲: ۱)، از جمله: تولید اطلاعات و منابع، شیوه‌ها و روش‌های سازماندهی اطلاعات شناخت مخاطبان، محققان و استفاده‌کنندگان از اطلاعات، و ابزار لازم برای علم اطلاع‌رسانی.

با توجه به فزونی بیش از پیش انتشارات، تخصصی‌شدن علوم، تنوع واژگان علمی و زبان خاص تولیدکنندگان و استفاده‌کنندگان اطلاعات، تهیه اصطلاحنامه تمهیدی است برای بازیابی اطلاعات پالایش‌یافته که هدف آن برگرداندن زبان طبیعی مدرک به زبان مقید اطلاع‌رسانی (۱۸: ۴) است. به‌منظور انطباق زبان تولیدکنندگان با کاربران اطلاعات. اصطلاحنامه‌ها در بیشتر حوزه‌های علمی برای نظام‌بخشیدن به واژگان آن حوزه تهیه می‌شوند و نظام‌های اطلاعاتی از آنها استفاده می‌کنند، چنانکه کاربرد و تهیه اصطلاحنامه‌ها در حوزه‌های گوناگون دانش بشری به‌صورت موضوعی و تخصصی ضرورت پیدا کرده است.

با این نگرش است که تبیین رابطه اصطلاحنامه‌سازی با تحولات علمی، فرهنگی جامعه ضرورت می‌یابد. بی‌شک همه ما در استفاده از اطلاعات با چالش‌ها و پرسش‌هایی از جمله ویژگی‌ها و ابزار اطلاع‌رسانی، کاربرد اصطلاحنامه‌ها، و ضرورت تغییرات در اصطلاحنامه‌ها به لحاظ کمی و کیفی روبرو هستیم.

این پژوهش توصیفی-تحلیلی، از این دیدگاه به بررسی رده تاریخ در اصطلاحنامه فرهنگی فارسی (اصفا) می‌پردازد که تحولات در امر اصطلاحنامه‌سازی با پیشرفت‌های علمی در حوزه‌های مختلف ارتباط مستقیم دارد.

این پژوهش با به‌کارگیری روش نظری و تحلیلی، رده تاریخ در اصطلاحنامه فرهنگی فارسی (اصفا)، رده DSR تاریخ ایران و رده‌بندی دهدهی دیوبی را از جهت روابط معنایی و نحوه ارائه، بررسی می‌کند. انتخاب جامعه فوق به دلیل استفاده طرح‌های رده‌بندی و سرعنوان‌های موضوعی در تدوین اصفا بوده است.

ضرورت تدوین و به‌کارگیری اصطلاحنامه‌ها، هم‌زمان با ایجاد نظام‌های نمایه‌سازی و بازیابی رایانه‌ای شدت گرفت، زیرا بازیابی مدارک و اطلاعات در نظام‌های نمایه‌سازی هم‌اکنون و نظام‌های رایانه‌ای، مستلزم آن بود که مفاهیم حوزه‌های مختلف به‌درستی شناخته شوند تا نمایه‌سازان و کاربران مدارک از طریق یک زبان ارتباطی واحد و مقید، به اطلاعات دست یابند. بنابراین اصطلاحنامه در مقام زبان ارتباطی واحد یا زبان نمایه‌سازی برای استفاده در ذخیره و بازیابی اطلاعات به‌کار گرفته شد.

به‌کارگیری روش‌های مختلف نمایه‌سازی، یکی از نتایج انفجار اطلاعات بود؛ زیرا افزایش سریع حجم اطلاعات با انتشار نشریات گوناگون در قرن ۱۹، کمی وقت و نیاز به سرعت بالا برای دستیابی به اطلاعات، تخصصی شدن علوم و به‌تبع آن به‌کارگیری واژگان یا اصطلاحات تخصصی و جدید در حوزه‌های مختلف دانش بشری، توجه به قالب‌های گوناگون منابع اطلاعاتی که استفاده از روش‌های قراردادی رده‌بندی و سرعنوان‌های موضوعی برای سازماندهی مواد غیرکتابی را با مشکل روبرو می‌ساخت (۲: ۲)، ایجاد تحول در نظام‌های ذخیره و بازیابی اطلاعات را بیش از پیش ضروری می‌ساخت. بر این اساس نمایه به‌مثابه وسیله‌ای

برای دستیابی به اطلاعات، ساده‌ترین، کارآمدترین و ضروری‌ترین ابزار اطلاعاتی شناخته شد.

به این ترتیب عمل توصیف یا تشخیص و شناسایی محتوای موضوعی یک مدرک را نمایه‌سازی گویند. چنانکه سن ویل (۱۱: ۶) نیز نمایه‌سازی را فرایند توصیف هویت مدارک در قالب اصطلاحات می‌داند که مفاهیم استخراج شده از مدرک را در قالب عناصر زبان نمایه‌سازی ارائه می‌دهد.

بر این اساس نمایه‌سازی فرایندی است برای تعیین موضوع و باز نمود مفاهیم مدرک به وسیله واژگان خاص و ثبت و ضبط اطلاعات؛ و از آنجا که یکی از اهداف اصلی نمایه‌سازی ایجاد قابلیت پیش‌بینی در ارائه مفاهیم است (۱۳: ۹۱؛ ۱۱: ۶)، وجود زبان نمایه برای بیان مفاهیم یا روابط مفهومی ضرورت می‌یابد.

زبان نمایه یا اصطلاح را متخصصان و اهل فن می‌سازند (۱: ۱۸-۱۹) و هدف از ساختن آن کوتاهی بیان یا جایگزین کردن یک اصطلاح به جای جمله‌ها یا عبارات‌هایی است که تعریف آن کلمه یا اصطلاح را بیان می‌کند. این فرایند، جریانی است دو سویه. بدین ترتیب که هر چه دامنه علوم تجربی و فلسفی گسترده و تخصصی می‌شود، زبان اصطلاحی و فنی نیز دامنه‌دارتر می‌گردد و به تبع آن نیازمند به‌کارگیری زبان فنی و تمایز آن از قلمرو زبان طبیعی یا همگانی می‌شود.

از آنجا که بازیابی مطلوب، هدف اصلی بانک‌های اطلاعاتی و نظام‌های اطلاع‌رسانی است، به‌کارگیری زبان طبیعی آنها را با مشکلات و نقایصی چند روبرو می‌کند از جمله عدم کنترل مترادف‌ها که ایجاد ابهام می‌نمایند، و به‌کارگیری مفاهیم عام و بعضاً فاقد ارزش محتوایی که منجر به کاهش مطلوبیت بازیابی می‌شود (۱۳: ۳۹). در مقابل، استفاده از واژگان کنترل شده که عموماً نوعی ساختار معناشناختی دارد، کارایی خود را در کنترل مترادف‌ها و برقراری ارتباط میان اصطلاحات به اثبات رسانده است، چنانکه گرایش به استفاده از زبان طبیعی در بانک‌های اطلاعاتی و در نهایت بازیابی اطلاعات با این شیوه کاهش یافته است (۱۹: ۲۴ و ۳۶۳).

به این ترتیب زبان نمایه در نظام‌های اطلاع‌رسانی به زبان ساختگی، قراردادی یا بازیابی اطلاق می‌شود که برای نمایه‌سازی و بازیابی اطلاعات به‌کار گرفته می‌شود و زبان

نمایه مطلوب که همان زبان کنترل شده است، برگرفته از زبان طبیعی ست با این تفاوت که نظم و استاندارد را برای کاربرد در نمایه سازی، بازیابی سریع و دقیق اطلاعات فراهم می کند (۲: ۹).

اصطلاحنامه فرهنگی فارسی (اصفا)

چون هدف از تدوین اصطلاحنامه تسریع بازیابی اطلاعات و همچنین تسهیل کار کسانی ست که به تنظیم و ترتیب اطلاعات می پردازند، تدوین آن در درون مرزهای فرهنگی معین ضرورت دارد (۲۳: ۲)، تدوین اصفا نیز به همین منظور بوده است. اصطلاحنامه ها قابلیت بررسی از دیدگاه های گوناگون را دارند و کاربرد ابزاری و نقشی واسطه ای در اطلاع رسانی و بازیابی اطلاعات ایفا می کنند (۵: ۱)، این مقاله با محور قرار دادن اصطلاحات رده تاریخ به چگونگی تدوین و ارائه و روابط بین اصطلاحات می پردازد.

از ویژگی های اصطلاحنامه ها قابلیت نمایش رابطه های ساختاری میان اصطلاحات است (۲۳: ۲)، که برای تعیین ساختار حوزه موضوعی و رابطه های بین اصطلاحی در آن از فنون رده بندی استفاده می شود که شامل رده بندی در کلی ترین مفهوم آن یعنی تنظیم در رده هایی مطابق با شیوه ای خاص و رده بندی در معانی خاص تر، یعنی ساماندهی رده ها با به کارگیری نظام رمز گذاری یا نشانه گذاری ست (۵: ۸۵). در تهیه و تدوین اصفا دو نکته در نظر گرفته شده است: استفاده از پشتوانه انتشاراتی یا فایل مقالات نمایه شده سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی؛ و دیگری بهره گیری نظام مند از متخصصان اطلاع رسانی و متخصصان گوناگون (۸: مقدمه). اصفا در شاخه های آموزش و پرورش، ادبیات، ارتباطات، اقتصاد، تاریخ، تصوف و عرفان، جامعه شناسی، جغرافیا، حقوق، دین، روانشناسی، زبان شناسی، علوم سیاسی، فلسفه، فناوری و علوم تجربی، کتابداری و اطلاع رسانی، مدیریت، هنر و فرهنگ پوشش موضوعی یافته (۸: ۳۶) و متشکل از مقدمه، ساختار رده ای، نمایه الفبایی، نمایه سلسله مراتبی و نمایه گردشی ست:

- مقدمه شامل شرح مبسوطی ست از تعریف، هدف، تاریخ و ساختار اصطلاحنامه و نکاتی درباره چگونگی استفاده از

آن.

- در ساختار رده ای همه اصطلاحات گزیده یا استاندارد در هر حوزه در ساختاری طبقه بندی شده با تعیین نوع رابطه آنها با دیگر اصطلاحات مشخص شده اند. برای مثال در مدخل مربوط به اصطلاح مردم شناسی، تصویری از روابط این اصطلاح ارائه شده که بیانگر این است رابطه جامعه شناسی با مردم شناسی، رابطه ای مرتبط است و نیز رابطه نژادها با مردم شناسی، لیکن رابطه نژادها با سفیدپوستان و زردپوستان رابطه عام و خاص است نه مرتبط.

- در بخش نمایه الفبایی همه اصطلاحات گزیده و ناگزیده به ترتیب الفبایی مدخل قرار گرفته اند و اصطلاحات اعم و اخص و مرتبط هر یک مشخص شده است مثل

آمار حیاتی
به جای ثبت احوال
به جای نرخ باروری
اعم: آمار حیات
اخص: آمار ازدواج
آمار تولد
آمار طلاق
آمار مرگ و میر
راس: آمار جمعیت

در مدخل بالا دو اصطلاح ثبت احوال و نرخ باروری ناگزیده اند و اگر در محل الفبایی ثبت احوال و نرخ باروری جستجو کنیم، می بینیم که از آنها به اصطلاح گزیده آمار حیاتی ارجاع داده شده است (۸: مقدمه).

تفاوت نمایه سلسله مراتبی با ساختار رده ای این است که در ساختار رده ای تأکید بر نشان دادن انواع روابط اعم و اخص است در حالی که در این بخش اصطلاحات گزیده بنا بر بالاترین اصطلاح اعم خود (اصطلاح راس) مدخل قرار گرفته اند و نمایه سلسله مراتبی مفاهیم را نشان می دهد. مثل:

همکاری آموزشی ۲/۹-۷/۹م
همکاری دانشگاه ها ۲/۹-۷/۹م

در نمایه گردشی جستجوگر از طریق هر واژه از مدخل (خواه واژه در آغاز، وسط و یا آخر مدخل قرار گرفته باشد) به وجود مداخل کامل و شماره بازیابی آن در ساختار رده ای و سلسله مراتبی هدایت می شود. در این نمایه اصطلاحات

ناگزیده‌ای مثل دروس مکاتبه‌ای نیز آمده که در پراکنش به رده‌های دیگر در آموزش و پرورش ارجاع داده شده است (۸ : مقدمه).

در طراحی و تدوین اصطلاحنامه، دانستن اینکه چه کسانی کاربران نظام هستند حائز اهمیت است. بنابراین باید کمترین پیچیدگی را داشته باشد و به نحوی اصطلاحات به کار گرفته شود که دستیابی به اطلاعات را به بالاترین میزان خود برساند (۵ : ۱۶). به این ترتیب چگونگی بازیابی اطلاعات طی فرایندی در رابطه مستقیم با کارایی نظام قرار می‌گیرد به گونه‌ای که چگونگی عملکرد ذخیره‌سازی و خروجی زمانی مشخص می‌شود که در یک بازیابی، همه اطلاعات موجود مرتبط را مطرح و در عین حال مدارک نامربوط را متمایز کند که چنین فرایندی را میزان جامعیت و مانعیت نظام خوانده اند (۵ : ۲۲ : ۸ : مقدمه). اهمیت میزان جامعیت و مانعیت در کیفیت یک نظام اطلاع‌رسانی از جمله اصطلاحنامه‌ها به حدی است که ابزارهایی را برای دستیابی با آنها به کار می‌گیرند از جمله:

مترادف‌ها: که با ارجاع اصطلاحات غیرمرجع از پراکندگی اطلاعات جلوگیری می‌کنند و در نظام‌هایی که از زبان کنترل شده استفاده می‌کنند کاربرد بیشتری دارند (۵ : ۸۷ ، ۲۳ : ۸ : مقدمه).

اصطلاحات مدخل اخص به اعم: این ابزار به هدایت از مفاهیم خاص که برای اصطلاحنامه بیش از حد جزئی است به نزدیک‌ترین اصطلاح موجود برای ارائه این مفاهیم می‌پردازد و جامعیت را بهبود می‌بخشد (۵ : ۲۳).

رابطه وابسته یا مرتبط: به تعیین رابطه رده‌ای اصطلاحنامه می‌پردازد و مانع از دست رفتن اطلاعات می‌شود (۵ : ۲۲ : ۸ : مقدمه).

روابط سلسله‌مراتبی و رده‌بندی: این ابزار جامعیت را بهبود می‌بخشد و کاوش را با ارائه طبقه‌های دارای ارتباط بسیار نزدیک توسعه می‌دهد (۵ : ۲۳).

ابزاری که میزان مانعیت را افزایش می‌دهد

اخص بودن اصطلاحات به این مفهوم که هر چه جزئیات و تعداد اصطلاحات بیشتر باشد، موضوع مدرک با دقت بیشتری توصیف می‌شود و در مقابل تعداد و حجم اصطلاحات افزایش

می‌یابد (۵ : ۶۵-۶۶، ۲۴ : ۸ : ۱۹).

همارایی^۲: به دو صورت قابل اعمال است پیش همارایی که نوعی اخص‌سازی است و میزان مانعیت را افزایش می‌دهد و پس همارایی که میزان جامعیت را بالا می‌برد (۵ : ۲۴ : ۸ : مقدمه).

اصطلاحات مرکب: متضمن شناسایی به‌طور اخص می‌شوند و برای ورود اصطلاحات مرکب به اصطلاحنامه باید از ترتیب زبان طبیعی استفاده کرد (۵ : ۶۸-۷۰، ۷۲).

یادداشت‌های دامنه^۳: این ابزار معنای اصطلاحات مبهم را محدود و روشن می‌کند (۸ : مقدمه؛ ۵ : ۲۴ : ۳ : ۲۶-۲۷). توضیح‌گرها^۴: زمانی کاربرد پیدا می‌کنند که ابهامی در معنای اصطلاح وجود دارد (۸ : مقدمه؛ ۵ : ۵۸).

ارجاعات^۵: کاربر را از اصطلاح گزینش نشده غیر مرجح به اصطلاحات گزینش شده و مرجح هدایت می‌کند (۵ : ۸۶-۸۷ : ۸ : مقدمه).

نشانه‌گذاری یعنی مجموعه‌ای از نشانه‌ها که به نظام رده‌بندی اضافه می‌شود و کارکرد آن بیان مفاهیم و سلسله‌مراتب رده‌هاست. نشانه‌های رایج عبارتند از اعداد عربی، الفبای رومی (در زبان فارسی الفبای فارسی) و نشانه‌هایی نظیر خط تیره، خط مایل یا ممیز، نقطه و غیره (۵ : ۱۳۷-۱۳۸). در اصفا به هر اصطلاح یک کد اختصاص یافته که ترکیبی است از اعداد و حروف که با خط تیره و خط مایل از هم جدا شده‌اند و هر یک بیانگر رابطه یک اصطلاح با اصطلاح پیشین از جهت ارتباط و اعم-اخص بودن است و اعداد که از ۰۱-۹۹ قابل گسترش هستند و ترتیب اصطلاحات را نسبت به اصطلاحات قبل و بعد نشان می‌دهند، و حروف که نشان‌دهنده حوزه کاربرد اصطلاحند و از دو حرف اول نام رده اخذ شده است. به این ترتیب "تا" نشانه رده تاریخ در اصطلاحنامه است.

ابزارهای به‌کار گرفته شده در اصفا با نشانه‌هایی به شرح زیر مشخص شده‌اند:

اعم= اصطلاح اعم

اخص= اصطلاح اخص

بجای= به‌کار برید به جای. این کلمه قبل از غیر توصیفگر می‌آید و نامرجع بودن اصطلاح را نشان می‌دهد.

بک= به‌کار برید، غیر توصیفگر را به توصیفگر ارجاع

می‌دهد.

*= در ساختار رده‌ای و قبل از هر توصیفگر می‌آید و نشان‌دهنده مرتبطبودن اصطلاح با اصطلاح بالایی‌ست.

=۰ در ساختار رده‌ای و نمایه سلسله‌مراتبی قبل از هر توصیفگر می‌آید و نشان‌دهنده اخص‌بودن اصطلاح نسبت به اصطلاح بالایی‌ست.

=/ ممیز در هر کد نشان می‌دهد که اصطلاح با اصطلاح پیشین رابطه مرتبط دارد.

=- خط تیره در هر کد نشان می‌دهد که اصطلاح با اصطلاح پیشین رابطه اعم- اخص دارد.

+ = در برابر هر توصیفگر، بیان‌کننده آن است که این اصطلاح در نمایه‌های یادداشت دامنه دارد.

() = شماره‌هایی که در مقابل اصطلاح در پرانتز آمده، نشان می‌دهد که این اصطلاح در حوزه‌های دیگر با شماره‌های قید شده به کار رفته است (۸: مقدمه).

تاریخ در اصفا مفهومی عام‌تر از رده DSR (تاریخ ایران) و رده‌بندی دهدهی دیویی دارد. در ۲۱ حوزه یا شاخه اصلی تنظیم شده به این ترتیب:

تاریخ، فلسفه تاریخ، تاریخ نگاری، تاریخ سیاسی، تاریخ اجتماعی، جامعه‌شناسی تاریخی، جغرافیای تاریخی، پژوهش تاریخی (روش)، پژوهش‌های تاریخی، دوران ماقبل از تاریخ، دوره اساطیری، تاریخ باستان، تاریخ اسلام، تاریخ ایران، تاریخ قرون وسطی، تاریخ جدید، تاریخ معاصر، تاریخ جهان، باستان‌شناسی، نسب‌شناسی، خط‌شناسی، تقویم.

بنابراین علوم مرتبط به تاریخ مثل باستان‌شناسی و شاخه‌های آن از جمله سکه‌شناسی، مهر‌شناسی، کتیبه‌شناسی، و قدمت‌سنجی و اصطلاحات میان‌رشته‌ای مثل جامعه‌شناسی تاریخی و حتی تاریخ اسلام در آن موضوعیت یافته‌اند و هر یک از این اصطلاحات کلی، مدخل‌هایی را با رابطه‌های مشخص معنایی در زیر مجموعه خود دارا هستند که این ویژگی یعنی اخص بودن، تحلیل محتوایی و بررسی جنبه‌های مختلف یک مدرک را ممکن می‌سازد و از این منظر، جزئی‌نگری وجه امتیاز آن نسبت به رده DSR و رده‌بندی دیویی محسوب می‌شود. اما از سوی دیگر جزئی‌نگری توجیهی برای موضوعیت یافتن اعلام تاریخی و جغرافیایی در اصفا نبوده است. بدین ترتیب اساس

کار اصفا در عدم ذکر اعلام است، به غیر از دو مورد، یعنی موضوعیت یافتن نام امام خمینی به دلیل دید نوین تاریخی و نیز به جای بنیانگذار جمهوری اسلامی و دیگر نام حضرت مهدی به دلیل اینکه تاریخ را به قبل و بعد از غیبت تقسیم کرده‌اند (۸: رده تاریخ).

از آنجا که در اصطلاحنامه تقسیم‌فرعی غیر موضوعی به کار نمی‌رود، ترکیب از طریق همارایی صورت می‌گیرد. در صورتی که در رده‌بندی‌ها از تقسیمات فرعی استفاده می‌شود و رده‌بندی‌ها این قابلیت را دارند که برای هر مفهومی یک بیان لغوی به شکل نشانه‌های رده‌بندی تهیه نمایند، حتی اگر زبان طبیعی برای آن بیان، واژه‌ای را در نظر نگرفته باشد (۱۳: ۱۳۴) درحالی‌که در اصطلاحنامه در صورت نبود اصطلاح خاص برای مفهوم جدید باید از مفاهیم یا اصطلاحات کلی‌تر استفاده کرد (۴: ۱۰).

همان‌طور که قبلاً نیز اشاره شد، هدف اصلی اصطلاحنامه بازیابی اطلاعات است و این فرایند به شیوه‌های گوناگون صورت می‌گیرد. اهداف ثانوی آن شامل کمک در زمینه درک کلی یک حوزه موضوعی، فراهم کردن نقشه معناساختی از طریق نشان دادن روابط میان مفاهیم، کمک برای ارائه تعاریف اصطلاحات و به بیانی قابلیت پیش‌بینی در ارائه مفاهیم است (۱۳: ۹۲). در این مرحله توجه به زبان ابزاری یا اصطلاحی موضوعیت می‌یابد. زبان‌های طبیعی، عام و غیر قابل پیش‌بینی هستند. پس لازم است مفاهیم عام در قالب اصطلاحات که زبانی کنترل شده هستند، بیان شوند و مفاهیم خاص به صورت لغوی طرح گردند. بدین ترتیب اصطلاحنامه‌ها و ساختار استاندارد شده غیرتفسیری بهترین راه برای پیش‌بینی مفاهیم خواهند بود (۱۳: ۹۳). توجه به این نکته به‌خوبی در اصفا مشهود است به غیر از یک مورد که از اصطلاح "سازمان منافقین" به جای "سازمان مجاهدین" استفاده شده است در صورتی که توصیفگر جنگ تحمیلی و دفاع مقدس (که اصطلاحاتی تفسیری هستند) به جنگ ایران و عراق ارجاع داده شده است. بنابراین می‌توان از همین الگو برای سازمان منافقین نیز استفاده کرد (۸: رده تاریخ).

اما الگوی دیگری که در این زمینه مطرح است، تعامل میان زبان‌های کنترل‌شده و طبیعی‌ست و از ویژگی‌های آن

اینکه، زبان طبیعی فقدان اخص بودن در زبان را جبران، و مانعیت را بهبود می بخشد و زبان کنترل شده می تواند جامعیت را از طریق کنترل مترادفها و نمایش رابطهها بهبود بخشد. به نظر می رسد که اصفا با به کارگیری برخی موضوعات اخص مانند "کشف حجاب"، "همه پرسى" یا "تحریم اقتصادی" و نظایر آن به این الگو نزدیک شده است.

از دیگر نکات مهم در ذخیره و بازیابی اطلاعات برای رسیدن به مطلوبیت نسبی جامعیت و مانعیت، به کارگیری سیاستی است که بتوان از طریق آن هر مفهوم را با مفاهیم دیگر گروهها سنجید و پیروی اصفا از سیاست رده بندی و چندسلسله ای (۸: مقدمه)، این فضا را ایجاد می کند که هر اصطلاح با دیگر مفاهیم سایر ردهها ارتباط داشته باشد. مثل:

روان شناسی اجتماعی

۱۹/جا (۱۱-۵-رو)

رفتار اجتماعی

۱۹/۱ (۲/۵-رو)

همان طور که ملاحظه می شود کد "۱۹/جا" در برابر روان شناسی اجتماعی، نشان می دهد که این اصطلاح با جامعه شناسی مرتبط است. همچنین رفتار اجتماعی که در سطح بعدی آمده و شماره ۱ گرفته، با اصطلاح روان شناسی اجتماعی چنین رابطه ای دارد (۸: مقدمه)، که این مسئله هم میزان دقت در تحلیل محتوا را افزایش می دهد و هم در فرایند بازیابی نیز، دستیابی به اطلاعات بیشتر را مقدور می سازد.

رده DSR (تاریخ ایران)

وسعت و گسترش کتابخانهها و به تبع آن تنوع و تفصیل موضوعات، و نیاز کاربران به اطلاعات در کوتاه ترین زمان، کاربرد ابزارهایی را در نظام اطلاع رسانی کتابخانهها ایجاد کرده که از مطرح ترین آنها طرح های رده بندی است. کنار هم قرار گرفتن منظم و منطقی نشانه های رده را که هر یک نشان دهنده روابط موجود میان مفاهیم هستند رده بندی گویند. از تدابیر رایج برای ایجاد نظم در رده بندی های پیشرفته، مقوله بندی و تقسیمات فرعی منطقی است. چنین تدابیری باعث افزایش وضوح رده بندی می شود و مبنایی برای تحلیل موضوعی خواهد بود. در نظام های رده بندی خوب،

روابط به صورت انتزاعی و گاه به صورت کل به جزء ارائه می شوند. این روابط به صورت نشانه های حرفی - عددی و در کنار یکدیگر قرار می گیرند (۱۳: ۱۹۹).

روش کار در رده DSR بر مبنای فلسفه و اصول کلی ترتیب و توالی رده بندی کنگره است. رده بندی کتابخانه کنگره امریکا رده بندی رشته های دانشگاهی است. رده های اصلی به رده های فرعی تقسیم می شوند که نشان دهنده رشته های انفرادی یا شاخه های آنهاست. رده بندی بر اساس نظام سه عنصری است. ابتدا حروف بزرگ برای رده اصلی در نظر گرفته می شود بدین ترتیب حرف F, E, D خاص تاریخ، یک یا دو حرف بزرگ برای رده های فرعی مثل DS تاریخ ایران، اعداد فارسی از ۹۹۹۹-۱ برای تقسیمات فرعی (۱۶: ۱۱) و شماره کاتر برای کتاب های انفرادی در نظر گرفته شده است (۶: ۳۳۳). بنابراین نظامی است سلسله مراتبی که از عام به خاص گسترش می یابد و موضوعات فرعی هر یک دارای شماره خاص خود هستند (۶: ۳۳۶: ۱۶). ویژگی دیگر این رده اینکه فراتر از سطح رده، در زیر رده روابط سلسله مراتبی نیست به عبارت دیگر نشانه ها، منعکس کننده روابط اعم/اخصی که در خود طرح نهفته است، نیستند (۶: ۳۴۱).

ابزارهای دستیابی به مانعیت و پراکندگی موضوعی، در جایی که مشکل چندمعنایی در ارتباط با یک عبارت مطرح می شود، کنترل مترادفها و نیز کاربرد توضیحگر در میان پرانتز است (۶: ۱۸۴؛ ۱۰: مقدمه) و زمانی که ابهام در معناشناختی عبارات موضوعی روی می دهد، یادداشت دامنه کاربرد پیدا می کند و به گونه ای عمل می کند که دامنه موضوع را تعریف، محدوده موضوع را مشخص و سرعنوان مرتبط را متمایز می کند (۶: ۱۸۵؛ ۱۰: مقدمه: ۱۶).

اغلب به اسامی خاص برای موضوع نیاز است، به این منظور شماری از اسامی خاص در این رده جایگاه موضوعی یافته اند از جمله نام اشخاص، نام های جغرافیایی و نظایر آنها (۶: ۱۸۵-۱۸۷؛ ۱۶). گسترش موضوعی و پرداختن به جنبه های اخص از طریق تقسیمات فرعی صورت می گیرد. به این ترتیب یک سرعنوان ممکن است یک یا چند نوع تقسیم فرعی داشته باشد. انواع تقسیم های فرعی عبارتند از شکلی، موضوعی، دوره ای و جغرافیایی (۶: ۱۸۹-۱۹۶؛ ۱۶). وقتی عبارات هم معنا برای موضوعی معین وجود داشته

باشد، این عبارات با عنوان "عبارات راهنما" نقش می‌یابند و ارجاعات تحت این عبارات، جستجوگر را به عبارت مجاز مربوط به موضوع مورد نظر هدایت می‌کند. عبارات مجاز که از لحاظ معنایی به هم مرتبط هستند، به وسیله ارجاعات به هم پیوند داده می‌شوند. در فهرست موضوعی عبارات ارجاع، "نگاه کنید به" و پیوند به عبارت مرتبط ارجاع، "نیز نگاه کنید" نامیده می‌شوند. در اصطلاحنامه ارجاعات "نگاه کنید"، ارجاعات "به کار ببرید" خواننده می‌شود و ارجاعات "نیز نگاه کنید" به انواع مختلفی همچون اصطلاح اعم^۶، اصطلاح اخص^۷ و اصطلاح مرتبط^۸ تقسیم می‌شوند (۶: ۱۵۸-۱۵۹، ۱۵؛ ۱۰: مقدمه).

نبود یک روش سنتی طبقه‌بندی در کتابخانه‌های ایران دلیلی ست برای به‌کارگیری نظام رده‌بندی کنگره و نیز نظام دهمی دیویی. از آنجا که انتخاب نظام رده‌بندی به میزان مجموعه و نیاز کتابخانه بستگی دارد و باید با آن مجموعه و این نیاز هماهنگ باشد، بر شماری نکاتی چند در مورد رده تاریخ هر یک از نظام‌های یادشده ضروری می‌نماید و تلاش متخصصان کتابداری را در گسترش و بازنویسی آن تفسیر می‌نماید. علاوه بر نوع کاربری این دو نظام، تعصبات ملی (۶: ۳۴۴) و میزان پاسخگویی آنها به نیاز داخلی نکته‌ای است در خور توجه؛ به این ترتیب که این دو نظام در مباحث خاص فرهنگ و ملل، به‌ویژه فرهنگ و تاریخ شرق نقایص و کمبودهایی دارند (۱۶: ۱۵؛ مقدمه) از جمله اینکه بسیاری از موضوعات مربوط به تاریخ ایران در سرعنوان‌های موضوعی و نیز رده‌بندی دیویی موجود نیست یا به شکل مناسب با تاریخ کشور ما به آنها توجه نشده است. نظام‌های رده‌بندی با وجود جهانی بودن بیشتر پاسخگوی نیاز کتابخانه‌های غرب است و برای رفع نیاز آنها تدوین شده است و بدیهی ست که نمی‌تواند جوابگوی برخی مباحث خاص فرهنگ و اقوام این سرزمین باشد. بنابراین برای رفع این کمبودها تلاش شده تا نظامی هماهنگ و همگام با فرهنگ و تمدن ایران تدوین شود و حاصل این تلاش رده‌DSR و رده‌بندی دهمی دیویی ست. در رده‌بندی کتابخانه کنگره رده‌های D, E, F مربوط به تاریخ کشورهای جهان است و تاریخ ایران در رده فرعی DS (تاریخ آسیا) قرار دارد و شماره‌های ۳۲۶-DS۲۵۱ به آن اختصاص یافته است. یعنی فقط ۷۶ شماره.

چون نوع موضوع‌ها و تعداد آنها برای کشور ایران کافی نبود اهمیت و ضرورت گسترش رده تاریخ ایران کاملاً به چشم می‌خورد برای رفع این مشکل راه حل‌هایی ارائه شد:

- رده جدیدی مانند رده DSR که قبلاً به کار نرفته نبود انتخاب شود تا رده‌بندی‌ها برای شماره‌گذاری وسعت عمل داشته باشند. تنها عیب این روش این است که تاریخ ایران به‌ناچار در محل خود قرار نمی‌گیرد و به انتهای تاریخ آسیا منتقل می‌شود.

- در رده‌بندی کنگره برای رده آسیا DSR فقط ۹۳۵ شماره اختصاص یافته است در صورتی که ظرفیت ۱۰۰۰۰ شماره را دارد. بنابراین برای تاریخ ایران پیشنهاد استفاده از ۲۰۰۰-۱۰۰۰ DR گردید. در این روش هم شماره‌گذاری تاریخ بدون اشکال انجام می‌شود ولی تاریخ ایران در انتهای آسیا قرار می‌گیرد.

- روش دیگر این است که همان ۷۶ شماره پذیرفته شود و با ایجاد تغییراتی و همچنین با استفاده از شماره‌هایی که به کار نرفته، رده‌بندی جدیدی برای تاریخ ایران در محدوده ۷۶ شماره ارائه شود.

- راه حل دیگر اینکه آنچه در رده‌بندی اصلی کتابخانه کنگره به کار رفته پذیرفته شود و تغییری هم در شماره‌ها ایجاد نشود و موضوعات و تقسیمات جدید به کمک اعشار گسترش پیدا کند (۱۶: مقدمه).

پیشنهاد اول برای گسترش رده تاریخ ایران برگزیده شد و به عنوان رساله پایان نامه فوق لیسانس کامران فانی به اتفاق نورالله مرادی به طور مشترک، مبنای کار قرار گرفت. بدیهی ست که متن اولیه اشکالات و کمبودهایی داشت که پس از جرح و تعدیل و تطبیق شماره‌ها و موضوعات با آثار موجود ویرایش شد.

منظور از تاریخ در این رده فقط تاریخ سیاسی نیست، بلکه دامنه آن بسیار گسترده‌تر است و شامل مباحثی نظیر تمدن و فرهنگ، تاریخ اجتماعی، آداب و رسوم، جغرافیای تاریخی، سیر و سیاحت، باستان‌شناسی، قوم‌شناسی و بسیاری از مباحث دیگر نیز می‌شود. البته آثار تخصصی‌تر که جنبه کلی و تاریخی نداشته باشند در رده‌های خاص خود قرار می‌گیرند. برای نمونه جغرافیای طبیعی در GB، تاریخ اقتصادی در HC و باستان‌شناسی از دیدگاه هنری در N و

6.BT = Broader term
7.NT = Narrow term
8.RT = Related term

انسان‌شناسی در GN رده‌بندی می‌شود.

در گسترش این رده، فلسفه و اصول کلی، ترتیب و توالی رده‌بندی کنگره پذیرفته شده است، بنابراین با تقسیمات موضوعی کنگره و توالی آن، با کمی جرح و تعدیل یکسان است. به این ترتیب توالی موضوعات عموماً برهم‌نخورده و صرفاً در گسترش آن کوشیده شده است. این تغییر و گسترش از یک سو با توجه به تاریخ پرفراز و نشیب ایران و از سوی دیگر با بررسی رده تاریخ کشورهای دیگر، به ویژه مصر و یونان و فرانسه و انگلستان که در رده‌بندی کنگره از گسترش جامع تری برخوردارند، صورت گرفته است.

در تدوین این رده مشکلات فراوانی وجود داشت که یکی از آنها خود لفظ ایران است و مرزهای آن که در دوران حیات خود فراز و نشیب‌های زیادی داشته است. بنابراین ملاک کار تداوم تاریخی و ماهیت فرهنگی ست نه مرزهای جغرافیایی اکنون و گذشته. از لحاظ زمانی هم رده تاریخ ایران از قدیمی‌ترین زمان تا اوایل دوره هفتم ریاست جمهوری جمهوری اسلامی ایران را دربرمی‌گیرد (۱۶: مقدمه). در طرح کلی رده DSR، تاریخ به معنی اعم و با توجه به تداوم تاریخی و ماهیت فرهنگی در چهار بخش کلی به این ترتیب تنظیم شده است:

- آثار کلی مربوط به سرزمین ایران، جغرافیا، باستان‌شناسی، تمدن و فرهنگ و قوم‌شناسی،
- تاریخ عمومی ایران، زندگی‌نامه‌های کلی، تاریخ نگاری، تاریخ نظامی و تاریخ دیپلماسی،
- ادوار تاریخی یعنی تاریخ دوره‌ها و سلسله‌ها،
- تاریخ استان‌ها، شهرها و روستاها تحت عنوان تاریخ محلی، تاریخ خلیج فارس و دریای عمان، دریاچه‌ها، مردابها و رودها^۹.

ویژگی‌هایی که در به‌کارگیری هر یک از این موضوعات باید لحاظ شود به این ترتیب است که منظور از اسناد و مدارک مکاتبات رسمی، منشآت و مراسلات، فرامین، احکام، فتح‌نامه و وقف‌نامه‌های تاریخی ست. سنگ نبشته‌ها و سکه‌ها نیز جزء اسناد و مدارک است. البته رده اصلی سکه‌شناسی رده C است ولی اگر نقش سکه و سکه‌شناسی در تاریخ ایران باشد جزء اسناد و مدارک تاریخی به شمسار می‌آید. شماره‌های ۱۵-DSR۱ به آثار کلی درباره سرزمین ایران

اختصاص دارد که شامل تاریخ و جغرافیا و فرهنگ و تمدن و راهنماها و نظایر آنهاست.

جغرافیا: علم جغرافیا به دو معنا به کار می‌رود: جغرافیای طبیعی که در رده‌بندی کنگره در رده فرعی GB قرار می‌گیرد و جغرافیای انسانی که دارای رشته‌های مختلف است و از میان آنها جغرافیای سیاسی (ژئوپولیتیک) و جغرافیای تاریخی در رده تاریخ D می‌آید. شماره جغرافیا و جغرافیای تاریخی ایران ۲۵-DSR۱۸ است.

سفرنامه‌ها: در رده‌بندی اصلی کنگره، سفرنامه‌های دوره‌های مختلف تاریخی در ابتدای هر کشوری و در کنار هم آمده است که این روش مناسبی نیست، زیرا سیاح و جهانگردی که سفرنامه می‌نویسد فقط گزارش سیر و سیاحت خود را در یک دوره خاص می‌دهد و بدیهی ست که اثر او نیز در همان دوره خاص قرار خواهد گرفت. با توجه به این استدلال در همه دوره‌ها به‌طور جداگانه شماره‌ای برای سفرنامه‌ها در نظر گرفته شده است.

باستان‌شناسی: به دلیل اهمیتی که باستان‌شناسی در تاریخ ایران دارد، بر خلاف رده‌بندی کنگره این موضوع در رده DSR به‌طور مفصل از نظر دوره و منطقه گسترش یافته است، مانند باستان‌شناسی ایران در دوره هخامنشی (DSR۴۹) و باستان‌شناسی منطقه سیلک (۹ س/ DSR۵۵).

تمدن، فرهنگ و اوضاع اجتماعی: آثار کلی درباره تمدن و فرهنگ ایران که به دوره خاصی تعلق ندارد و همچنین جنبه‌های اختصاصی مانند ایران‌شناسی و نظایر آنها در شماره‌های ۶۵-۶۲ DSR قرار می‌گیرد. اما فرهنگ و تمدن و اوضاع اجتماعی و اقتصادی هر دوره خاص در همان دوره خودش رده‌بندی می‌شود.

قوم‌شناسی: در ایران اقوام و قبایل و ایلات و عشایر و اقلیت‌های ملی و مذهبی فراوانی زندگی کرده‌اند و می‌کنند. شماره‌های ۲۲-۶۸ DSR به موضوع مردم‌شناسی مربوط می‌شود. اقوام و قبایل به ترتیب الفبا مرتب شده و شماره گرفته‌اند، مانند بختیاری‌ها که در ۳ ب/ DSR۷۲ رده‌بندی می‌شود و آثاری که درباره قومی در منطقه خاصی باشد در تاریخ محلی رده‌بندی می‌شود.

از شماره DSR۷۵ به بعد تاریخ به معنای اخص شروع می‌شود و پس از آثار کلی و جنبه‌های اختصاصی که دوره‌های

۹. مورد توجه این پژوهش نبوده است.

خاصی را دربر نمی‌گیرد، موضوع‌های زیر قرار می‌گیرد: سرگذشت‌نامه: مجموعه شرح حال بزرگان و رجال تاریخی که به دوره خاصی مربوط نباشد در شماره ۸۷-۸۰ DSR رده‌بندی می‌شود. اما سرگذشت‌نامه‌های جمعی و همچنین سرگذشت‌نامه‌های فردی هر دوره و سلسله خاص در همان دوره خاص قرار می‌گیرد.

کلیات تاریخ نظامی و جنگ‌ها در ۱۲۱-۱۱۵ DSR و تاریخ دریانوردی در ۱۳۸-۱۲۲ DSR و تاریخ هوانوردی در ۱۳۰ DSR رده‌بندی می‌شود. ولی نبردها و جنگ‌های خاص در همان دوره خودش رده‌بندی می‌شود. آثار کلی درباره تاریخ دیپلماسی و روابط خارجی که به دوره خاصی تعلق ندارد در رده ۱۳۹- DSR ۱۳۲ قرار می‌گیرد ولی روابط خارجی ایران با یک کشور خاص باید به ترتیب الفبایی بر اساس نام کشور دوم باشد.

تقسیم بندی دوره‌ای و سلسله‌ها، مهم‌ترین و مفصل‌ترین بخش رده‌بندی تاریخ ایران است که به دو دوره مهم پیش از اسلام و بعد از اسلام تقسیم شده است. در تاریخ ایران در هر دوره، سلسله‌ها به ترتیب تاریخ تأسیس به دنبال هم ذکر شده‌اند و در زیر هر سلسله نیز فرمانروایان آن سلسله به ترتیب تقسیم‌بندی تاریخی رده‌بندی شده‌اند و در مورد تناقضات موجود در مورد ارقام و سنی که برای سلاطین و سلسله‌ها در کتاب‌ها و جدول‌های مستند تاریخی وجود دارد، اطلاعات این منابع با یکدیگر سنجیده شده و سپس نتیجه نهایی به دست آمده است.

در کنار سال‌های هجری قمری معادل آن نیز نوشته شده که البته در برخی موارد این هماهنگی حفظ نشده است، مانند تاریخ پهلوی.

تقسیم بندی ثابت و مکرری که در زیر هر دوره و سلسله ذکر شده، به شرح زیر است: اسناد و مدارک؛ آثار جزئی، جزوه‌ها و غیره؛ فرهنگ و تمدن، اوضاع اجتماعی و اقتصادی؛ جنبه‌های اختصاصی؛ تاریخ نظامی؛ تاریخ دیپلماسی؛ سفرنامه، سیر و سیاحت؛ سرگذشت‌نامه‌ها و خاطرات معاصر آن دوره؛ و پس از آن نام فرمانروایان هر سلسله به ترتیب تاریخ بر تخت نشستن آنها؛ و سپس زیر نام آنها بر اساس نیاز تقسیم بندی موضوعی شده است (۱۶: ۱۷-۱۶).

خلاصه رده‌بندی

- کلیات. سرزمین ایران
- جغرافیا. سفرنامه‌ها
- باستان‌شناسی
- تمدن و فرهنگ
- قوم‌شناسی. اقلیت‌های ملی و مذهبی
- تاریخ. تاریخ‌نگاری. سرگذشت‌نامه‌ها
- کتاب‌های درسی
- تاریخ عمومی قبل و بعد از اسلام
- تاریخ نظامی. دریانوردی و دیپلماسی

تقسیم بندی دوره‌ای، سلسله‌ها

- پیش از اسلام. کلیات
- تا مادها
- مادها
- هخامنشیان
- اشکانیان
- ساسانیان
- پس از اسلام. کلیات
- تا قرن ۷ ق. کلیات
- قرن ۱ و ۲ حکومت اموی و عباسی و جنبش‌های ملی
- قرن ۳ و ۴ طاهریان، صفاریان، سامانیان و غیره
- قرن ۴ و ۵ زبیریان، بوییان و غزنویان و غیره
- قرن ۵ و ۶ سلجوقیان، خوارزمشاهیان و اتابکان و غیره
- قرن ۷-۱۰ مغولان و ایلخانان و تیموریان
- قرن ۱۰-۱۴ صفویان، افشاریان، زندیان، قاجاریان
- قرن ۱۴ ش پهلوی، جمهوری اسلامی
- تاریخ محلی. استان‌ها^{۱۰}
- تاریخ شهرها و روستاها^{۱۰}
- خلیج فارس و دریای عمان^{۱۰}
- دریاچه‌ها و مرداب‌ها، رودها، کویرها، کوه‌ها^{۱۰}

رده‌بندی دیوبی

رده‌بندی دهدهی دیوبی، قدیمی‌ترین و پر استفاده‌ترین نظام رده‌بندی کتابخانه‌ای محسوب می‌شود و با وجود نقش مؤثری که در سازماندهی اطلاعات در طول عمر صد و بیست

ساله‌اش ایفا کرده، هیچ تغییری در مبانی اساسی آن حاصل نشده است. این رده‌بندی برای برخورداری از کارایی لازم و همگامی با پیشرفت‌های علمی، پیوسته تجدیدنظر شده و تلاش‌های همه‌جانبه‌ای برای گسترش آن در مقام ابزاری جهانی در سازماندهی اطلاعات صورت پذیرفته، تا جایی که این رده‌بندی بیش از پیش به نظامی چهریزه‌ای بدل شده و در واقع شکل کنونی آن، در حد فاصل بین نظام‌های رده‌بندی شماری و تجزیه‌ای-ترکیبی قرار می‌گیرد. به عبارت دیگر نظامی نیمه تجزیه‌ای-ترکیبی به شمار می‌رود (۲۸-۳۰).

این رده، رده‌بندی دانش‌هاست و تقسیم بندی رده‌های اصلی و رده‌های فرعی براساس رشته‌های دانشگاهی یا براساس رشته‌های تحصیلی است تا اینکه بر اساس موضوع باشد (۶: ۲۷۹-۲۸۶). حاصل این است که موضوع‌ها در این نظام یک جای واحد ندارند برای مثال ازدواج جنبه‌هایی دارد که هر یک در یک رده قرار می‌گیرد از جمله رده موسیقی، فلسفه، جامعه‌شناسی و حقوق. موسیقی مراسم عروسی به شماره ۷۸۱/۵۸۷ تعلق دارد که بخشی از رده موسیقی است. ملاحظات اخلاقی در امر ازدواج به شماره ۱۷۳، که بخشی از رده فلسفه است، پژوهش‌های جامع‌شناسانه در باب ازدواج به عنوان جزئی از رشته جامعه‌شناسی در ۳۰۶/۸۱ و جنبه‌های حقوقی آن در ۳۴۶/۰۱۶ به عنوان بخشی از دانش حقوق جای دارد (۲۱: ۸۵).

به این ترتیب دانش‌ها به ده رده اصلی تقسیم می‌شوند و هر کدام از ده رده اصلی ده قسمت می‌شوند و هر قسمتی به ده بخش تقسیم می‌گردد. به دلیل کاربرد نظام نشانه‌گذاری، هر سطحی بر مبنای ده تقسیم می‌شود که تابعی است از سطح بالاتر از خود و بدین ترتیب ساختار سلسله‌مراتبی ایجاد می‌شود که از عام به خاص پیش می‌رود و تنظیم ابتدا بر اساس رده و سپس موضوع با سطوح متعدد تقسیمات فرعی صورت می‌گیرد (۶: ۲۸۶-۲۸۸).

نشانه‌گذاری‌ها بر مبنای اعداد عربی سه رقمی است (۶: ۲۸۹). بدین ترتیب که هر موضوعی با عددی نشان داده می‌شود چنانکه عدد ۹۰۰ خاص رده تاریخ و جغرافیا و در این میان، ۹۱۵/۵، ۹۳۵، ۹۵۵ به ایران تعلق دارد (۱۵: ۹). رده‌های اصلی و تقسیمات بر مبنای ده تنظیم می‌شوند از ۹-۰ نشانه‌گذاری می‌شوند. نشانه‌های دیوبی منعکس‌کننده نظم

سلسله‌مراتبی رده‌بندی، نشان‌دهنده روابط میان هر سطحی از دانش و عناصر قبل و بعد از خود است. نظام دیوبی تقسیم بیشتر و اخص بودن را از طریق نشانه‌های اعشاری مداوم ممکن می‌سازد نشانه‌های اعشاری همیشه در پایان رقم سوم قرار می‌گیرد و بر اساس نیاز موضوعی با هر تعداد عدد که لازم باشد دنبال می‌شود و چون رده‌بندی از عام به خاص پیش می‌رود هر کدام از سطوح تقسیم با افزودن یک عدد جدید نشان داده می‌شود (۶: ۱۴ و ۲۹۰).

به این ترتیب اگر چه موضوعات موجود را می‌توان با نظام اعشاری گسترش داد ولی موضوعات جدید را نمی‌توان در میان شماره‌های هم‌ارزی شده وارد کرد بلکه باید آنها را به عنوان تقسیم فرعی زیر موضوعات اصلی آورد (۶: ۲۹۰). به این منظور جدول کمی در رده‌بندی دیوبی در نظر گرفته شده و همه نشانه‌ها از جدول‌های کمی، دارای پیشوند یک خط تیره هستند که نشان می‌دهد شماره‌های کاملی نیستند و باید همراه با شماره‌های اصلی استفاده شوند این شماره‌ها با صفر شروع می‌شوند (۶: ۲۹۲، ۲۹۵-۲۹۶: ۱۵). ده رده اصلی از این قرارند:

۰۰۰ کلیات

۱۰۰ فلسفه، فراوانشناسی و روانشناسی

۲۰۰ دین

۳۰۰ علوم اجتماعی

۴۰۰ زبان

۵۰۰ علوم طبیعی و ریاضیات

۶۰۰ دانش فنی و علوم کاربردی

۷۰۰ هنر (هنرهای زیبا و تزئینی)

۸۰۰ ادبیات و معانی و بیان

۹۰۰ جغرافیا، تاریخ و دانش‌های وابسته

نخستین رقم در شماره‌های بالا نشان‌دهنده رده اصلی است با وجود اینکه هر شماره سه رقم دارد اما آنچه که در این میان مهم است رقم اول است، صفرهای بعد جای ارقامی را نشان می‌دهد که بعدها به کار گرفته می‌شود (۲۱: ۸۶).

یادداشت‌ها نیز در جای خود اهمیت ویژه‌ای دارند، زیرا اطلاعاتی را در مورد نظم، ساخت و ابستگی و سایر امور در اختیار می‌گذارند که به راحتی از سلسله نشانه‌ها یا عنوان‌ها دریافت نمی‌شوند (۲۱: ۹۹).

ارجاع‌های "نیز نگاه کنید" به موضوع‌هایی ارجاع دارد که با رده مورد نظر به نوعی ارتباط دارند و بیان‌کننده آنند که تفاوت‌های کوچک در کلمات و عبارات اغلب متضمن تفاوت‌های عمده‌ای در رده‌بندی می‌شود (۲۱: ۱۰۴-۱۰۵).

ارجاع‌های "نیز نگاه کنید" در مورد مترادف‌ها، برای ارجاع به اصطلاح‌های اعم و برای ارجاع به اصطلاح‌های وابسته به کار می‌رود (۲۱: ۱۱۷).

تقسیم‌بندی علوم و معارف عمومی و نیز موضوع‌های خاص غربی در این رده‌بندی، مفصل و کم‌نقص است، ولی در مباحث و مسائل خاص فرهنگ ملل دیگر کاستی‌ها دارد که رفع این نقایص و کمبودها را که گاه به دوباره‌نویسی کامل رده‌بندی می‌انجامد، اصطلاحاً گسترش^{۱۱} می‌نامند. گسترش تاریخ ایران نیز گامی در این راه است، که نخستین بار در سال ۱۳۶۱ به چاپ رسید و در سال ۱۳۶۳ با تغییراتی جزئی تجدیدچاپ شد و در ویرایش سوم با توجه به ویرایش بیست و یکم متن اصلی دیوئی، جدول تقسیمات فرعی استاندارد اندکی تغییر یافت، ولی تغییر اصلی مربوط به شماره‌های رده‌بندی است که به خصوص از دوره صفویه به بعد عوض شده است (۱۵: مقدمه).

شماره ۹۰۰ در رده دیوئی برای تاریخ و جغرافی در نظر گرفته شده است و در این میان شماره‌های ۹۱۵، ۹۱۳، ۹۵۵ به ایران تعلق دارد. ایرادی که به این رده وارد است، اینکه تاریخ تمدن

و تاریخ قدیم و جدید یک کشور و منطقه خاص را از هم جدا و در شماره‌های مختلف قرار داده است به گونه‌ای که در متن اصلی دیوئی ۹۳۵ تاریخ قدیم ایران تا اسلام و ۹۵۵ تاریخ ایران بعد از اسلام است (۱۴: ۶). البته شماره ۹۳۵ هم فقط خاص ایران باستان نیست بلکه در کنار و آمیخته با تاریخ بابل و آشور آمده است (۱۵: ۹-۱۰). به این ترتیب مرز بین تاریخ تمدن و تاریخ به معنای خاص چندان مشخص نیست و جداکردن این دو غیرممکن به نظر می‌رسد و همین نکته در جداکردن باستان‌شناسی از تاریخ نیز صدق می‌کند (۱۴: ۶-۷).

تاریخ ایران در متن اصلی دیوئی بر اساس ویرایش ۲۰

- ایران
دوره تسلط اعراب، ترکان، مغولان، ترکمانان ۶۳۷-۱۴۹۹ میلادی
دوره سلسله‌های ایرانی ۱۴۹۹-۱۷۹۴
۱۷۹۴-۱۹۰۶
-۱۹۰۶
۱۹۰۶-۱۹۲۵
دوره رضا شاه پهلوی ۱۹۲۵-۱۹۴۱
دوره محمدرضا پهلوی ۱۹۴۱-۱۹۷۹
-۱۹۷۹

جدول ۱. مقایسه کمی اصطلاحات و موضوعات در سه منبع

تعداد اصطلاحات و موضوعات	منبع
۴۹۷	اصفا
۲۶۵	رده DSR
۲۶۷	رده دیوئی

جدول ۲. تعداد اصطلاحات اعم و اخص، وضعیت ارجاعات و یادداشت دامنه در سه منبع^{۱۲}

منبع	اخص	اعم	بیج (ن ک)	ب ک	ی د
اصفا	۴۵۴	۴۳۱	۲۳۷	۲۳۲	۵
رده DSR	-----	-----	۸	-----	۵۱۱
رده دیوئی	-----	-----	۳	-----	۳۲

۱۲. از هر یازده صفحه یک صفحه آمارگیری شده است.

* با توجه به اینکه نمایه‌های دو رده‌بندی DSR و دیوئی فاقد ساختار اصطلاحنامه‌ای هستند، لذا فقط اصطلاحات اعم و اخص در اصطلاحنامه اصفا شمارش گردیده و در جدول لحاظ شده است.

11.Expansion

جنگ ایران و عراق شامل دوره امام خمینی این تقسیم‌بندی گذشته از کوتاهی و نقص، قابل گسترش نیست. بنابراین تقسیم‌بندی جدید بر اساس سنت تاریخ‌نگاری و کتاب‌های تاریخی ایران تنظیم و تدوین شده به این ترتیب که شماره ۹۳۵ حذف و تاریخ ایران فقط تحت شماره ۹۵۵ ترتیب یافته است (۱۵: ۱۰-۱۱؛ ۱۴: ۶). تاریخ سیاسی ایران بعد از انقلاب اسلامی نیز بر اساس قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، بر حسب دوره‌های ولایت فقیه تقسیم‌بندی شده است. ذیل جمهوری اسلامی ایران، دوران امام خمینی و دوران آیت الله خامنه‌ای قرار گرفته است (۱۵: ۷) بدین ترتیب آخرین تقسیم‌بندی موضوعی دیوبندی به قرار زیر است (۱۵: ۱۶):

- کلیات: قبل و بعد از اسلام

- پیش از اسلام (شامل سلسله‌های قبل از اسلام)

- پس از اسلام^{۱۳}

تقسیمات فرعی استاندارد: در اینجا شماره‌هایی آورده شده است که به یک معنا خاص تاریخ است، علاوه بر این با جدول دیوبندی ۲۱ مقابله و مفاهیم و معانی تا آنجا که میسر بوده با آن هماهنگ شده است.

سفرنامه‌ها: در دیوبندی سفرنامه‌های ایران در ۹۱۵/۵ می‌آید، ولی در این رده همه این کتاب‌ها در ۹۵۵ آورده شده است چرا که سفرنامه تاریخ تمام نمای یک دوره خاص است.

اسناد و مدارک: شماره ۰۷۲۷- از جدول تقسیم‌های فرعی استاندارد، خاص اسناد و مدارک است و اگر بخواهیم کتاب‌های تاریخی را از کتاب‌های جدید تفکیک کنیم می‌توانیم این شماره را به کتاب‌های قدیمی نیز بدهیم.

زندگینامه‌ها: شماره ۹۵۵/۰۰۹ برای زندگینامه‌های جمعی است که خاص یک دوره نیستند. زندگینامه‌های جمعی یک دوره خاص با اضافه کردن شماره ۰۹۲۲- در دوره خودش قرار می‌گیرد و برای زندگینامه‌های فردی از شماره ۰۹۲- استفاده می‌شود.

ادوار تاریخی: در اینجا غرض از ذکر نام سلسله و شاه و فرمانروا، دوره آنهاست نه خودشان و شرح احوال و جنگ‌هایشان. به همین دلیل تاریخ مقابل نام شاهان، تاریخ دوره سلطنت و حکومت است نه تاریخ تولد یا وفات.

قوم‌شناسی و تاریخ عشایر و اقلیت‌ها: در متن اصلی

دیوبندی وضع تاریخ و اقوام و عشایر و اقلیت‌ها مبهم است، بنابراین برای آن شماره ۹۹۹-۹۵۵/۹۷۱ در نظر گرفته شده است، برای مثال شماره قوم بختیاری ۹۵۵/۹۷۶ است. جدول

تقسیم‌های فرعی استاندارد بدین ترتیب هستند:

فلسفه و نظریه- مطالب گوناگون- دائرةالمعارف‌ها، واژه‌نامه‌ها و فرهنگ‌ها- موضوع‌های خاص - نشریات ادواری- سازمان‌ها، انجمن‌ها و مؤسسات ایرانی- آموزش، تحقیق و موضوع‌های وابسته-تاریخ‌نگاری، تحقیق و پژوهش، ایران‌شناسی، اسناد و مدارک- موزه‌ها، مجموعه‌ها و نمایشگاه‌ها- تاریخ و توصیف بر حسب انواع اشخاص- سرگذشت‌نامه‌ها، یادنامه‌ها. لازم به ذکر است که هر یک از این تقسیمات، موضوعات جزئی تری را دربردارند (۱۵: ۱۷-۱۹).

یافته پژوهش

افزایش سریع حجم اطلاعات علمی در قالب مجله، گزارش، کتاب و نظایر آنها، روش‌های سنتی و قراردادی را با مشکلاتی مواجه کرده است و الزاماً ضرورت مطالعه عمیق‌تری را در ایجاد روش‌های نو و مبتنی بر اصول صحیح تر ایجاب می‌کند. هیچ تردیدی نیست که روش‌های گوناگون، همه به دنبال یک چیز هستند و آن نحوه ذخیره، جستجو و بازیابی اطلاعات بر اساس خصوصیات موضوعی است که همین ویژگی پایه و اساس بازیابی اطلاعات را تشکیل می‌دهد. این زیربنا باید بر اصولی مبتنی باشد که موضوعات را نه فقط در یک نظم الفبایی، بلکه آنها را در محدوده خود و در یک طبقه با سایر علوم بشری طبقه‌بندی می‌کند. بنابراین هر چه اطلاعات از طبقه بندی و نظم بهتری برخوردار باشد، زمان کمتری برای دستیابی به اطلاعات صرف و به تبع آن اطلاعات مناسب‌تری بازیابی خواهد شد. بدین ترتیب اصطلاحنامه‌های مناسب، کارآمد و روزآمد، کلید گردش روان اطلاعات محسوب می‌شوند که بدون اطلاعات نه پژوهش و نه توسعه تحقق‌پذیر نیست.

بر این اساس اصفا با به‌کارگیری حدود ۵۰۰ اصطلاح در رده تاریخ، یعنی چیزی حدود دو برابر موضوعات رده DSR تاریخ ایران و رده دیوبندی، از یک مجموعه واژگان کلیدی برخوردار است که کارایی آن را در بازیابی و بازنمون اطلاعات

دوچندان می‌کند.

با وجود یکسان بودن سرشاخه‌های تاریخی در اصفاء، رده DSR و رده دیوبی، حجم وسیعی از موضوعات و شماره‌ها در رده‌بندی‌ها به اسامی پادشاهان، فرمانروایان و یا اشخاصی که به نوعی در حوادث تاریخی جریان ساز بوده‌اند، اختصاص یافته و موضوعات اصلی در قالب تقسیم بندی‌های فرعی مشخص می‌شوند، در صورتی که اصفاء به وقایع، جریان‌ها و اصطلاحات همسو و مترتب بر تاریخ توجه می‌کند و به تبع همین نگرش موضوعیت آنها را اصل قرار داده است، نه اعلام تاریخی و جغرافیایی.

در مجموع طرح‌های رده‌بندی کتاب شناختی از جمله رده DSR و رده‌بندی دیوبی که اساس آنها بر حاکمیت روابط تک سلسله‌ای و به‌کارگیری واژگان کنترل شده است، از یک نظم منطقی تبعیت می‌کنند و نظمی‌هایی در آنها در درجه دوم اهمیت قرار دارد. به این ترتیب عدم ترکیب مفاهیم مختلف، از خصوصیات عمومی آنها محسوب می‌شود و تحلیل محتوایی کامل و بررسی جنبه‌های مختلف موضوع مدرک امکان‌پذیر نیست. در مقابل از ویژگی اصطلاحنامه‌ها و اصفاء آن است که عمق اطلاعات را در قالب اصطلاحات مشخص می‌کند و یک وحدت معنایی در هنگام بازیابی اطلاعات حاصل می‌شود. به‌طور نسبی اصطلاحنامه‌ها ابزاری هستند برای انتخاب در بازیابی متن آزاد و در

اصطلاحنامه، اصطلاحات معنای خود را در زبان عامیانه از دست می‌دهند و در چهارچوب ارتباط محدود نظام‌های بازیابی قرار می‌گیرند.

در یک بیان کلی با مقایسه اصطلاحات ارائه شده در اصفاء و موضوعات رده‌بندی‌ها می‌توان چنین نتیجه گرفت که اطلاعات و موضوعات ارائه شده در نشریات در قالب مقالات متنوع و روزآمدتر است.

نشریه‌های ادواری از مهم‌ترین ابزارهای اطلاع‌رسانی و افزایش و گسترش دانش در جهان محسوب می‌شوند به گونه‌ای که جدیدترین یافته‌های علمی در مجلات تخصصی عرضه می‌شوند و کمتر پژوهشگری را می‌توان بی‌نیاز از مطالعه مستمر نشریه‌های تخصصی رشته خویش تصور کرد. افزایش شماره نشریات ادواری در طول دو قرن اخیر از ۱۰۰ عنوان در آغاز قرن نوزدهم، ۱۰۰۰ عنوان در نیمه قرن نوزدهم، ۱۰۰۰۰ عنوان در آغاز قرن بیستم، ۱۰۰۰۰۰ عنوان در نیمه قرن بیستم و حدود یک میلیون عنوان در پایان قرن بیستم، مهم‌ترین جلوه رشد دانش محسوب می‌شود (۱۷: ۷).

بدین ترتیب اصفاء علاوه بر نقش ابزاری در بازیابی اطلاعات می‌تواند در بررسی میزان رشد عناوین نشریات تخصصی داخلی، وضعیت تولیدات و تحقیقات علمی در رشته‌های مختلف و ارزیابی آنها در مقایسه با پژوهش‌های خارجی از نظر پردازش موضوعی، روش‌شناسی و... استفاده شود.

جدول ۳. مقایسه کمی زیر مدخل‌های مشروطیت در سه منبع

منبع		
اصفا	رده DSR	رده دیوبی
مشروطیت	انقلاب مشروطیت	انقلاب مشروطه
مشروع‌خواهی	علل، منشاء، آرا و اوضاع پیش از مشروطه	محمد علی شاه
مجلس شورای ملی	استبداد صغیر	
کمیته انقلاب ملی	قیام ملی	
کمیته مجازات	سفرنامه‌ها	
انجمن سعادت ایران	روابط خارجی	
استبداد صغیر	سرگذشت‌نامه‌ها	
دولت ملی (کرمانشاه)	میرزا آقاخان کرمانی	
کمیته دفاع ملی		

از دیگر سو با گسترش روزافزون نظام‌های اطلاعاتی در عصر الکترونیک و تغییر الگوهای حاکم بر اطلاع‌رسانی، اصطلاحنامه‌ها، طرح‌های رده‌بندی و سرعنوان‌های موضوعی از ابزارهای اطلاع‌رسانی سنتی محسوب می‌شوند، لذا لازم است ابزارهای نوینی جایگزین آنها گردد. امروزه روش‌هایی نظیر نمایه‌سازی پیوسته خطی^{۱۴} و نمایه‌سازی اینترنت به تدریج در حال رشد و توسعه است و شاید بتواند جایگزینی مناسب برای این روش‌های سنتی باشد.

بر اساس الگوی تامس وال (۹: ۳۰-۳۱) در زمینه اطلاعات، یک‌سونگری به منابع اطلاع‌رسانی، یعنی منابع مدون که در رابطه با کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی تعریف می‌شوند و کاربران این نظام که در ارتباط با این نهادها موضوعیت می‌یابند، از ویژگی‌های یک نظام اطلاع‌رسانی سنتی محسوب می‌شود. در اطلاع‌رسانی سنتی، منابع اطلاعاتی در ارتباط با نهادهایی مثل کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی تعریف می‌شوند و پیشینه‌هایی که جزء مواد و منابع کتابخانه نباشند، بیرون از قلمرو منابع اطلاع‌رسانی قرار می‌گیرند و کاربران اطلاعات در چارچوب رابطه نهادی که با کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی برقرار می‌کنند، تعریف می‌شوند. در صورتی که در عصر اینترنت و وب، نهادها شخصیت خود را از

دست می‌دهند یا کم‌رنگ می‌شوند و مؤلفه‌های مربوط به مردم و همه انسان‌ها که می‌توانند در هر نقطه از کره زمین به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم با رایانه به متن‌ها، چکیده‌ها، پایگاه‌های اطلاعاتی و اصطلاحنامه‌ها دسترسی پیدا کنند، مطرح می‌شوند. این مردم شامل طیف‌های گوناگون از پدیدآورندگان، فهرست‌نویسان، نمایه‌سازان، چکیده‌نویسان، ناشران و نظایر آنها می‌شود. با توجه به این تقسیم‌بندی رسالت کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی و اطلاع‌رسانان صرفاً رساندن اطلاعات به کاربران نیست، بلکه ایجاد زمینه برای میانگشش بین اطلاعات و کاربران و تبدیل اطلاعات به دانش است. بنابراین در عصر اینترنت اصطلاحنامه‌ها با توجه به نیاز کاربران تعریف می‌شوند و به همین دلیل باید ارزیابی شوند تا با تغییر در برخی ویژگی‌ها از آنها در وب‌سایت‌ها، فراشبکه‌ها و مواردی مشابه استفاده شود (۱۹: ۳۲۴؛ ۵: ۹).

طبق جدول بالا سرشاخه و موضوع اصلی در هر سه منبع یکی‌ست اما زیررده و موضوعات وابسته یکی نیستند. در رده DSR علل، منشأ و اوضاع پیش از مشروطه، استبداد صغیر و قیام ملی جزء موضوعات اصلی مرتبط با مشروطیت؛ سفرنامه‌ها، روابط خارجی و سرگذشت‌نامه‌ها از موضوعات

جدول ۴. مقایسه کمی زیر مدخل‌های موضوع تاریخ نگاری در سه منبع

منبع		
اصفا	رده DSR	رده دیوبندی
تاریخ نگاری	تاریخ	تاریخ نگاری
تاریخ نگاران	سرگذشت‌نامه‌های شخصی	تاریخ نگاران و مورخان
مکتب‌های تاریخ نگاری	تاریخ نگاری	روش‌شناسی
تاریخ نگاری اسلامی		تحقیقات عملی در محل‌های تاریخی
تاریخ موضوعی (اسلام)		استاد و مدارک، سنگ‌نبشته‌ها-کتیبه‌ها
سیره نویسی		
مقتل نویسی		
سال نگاری (تاریخ)		
فتح‌نامه‌نویسی		
تاریخ نگاری غیر اسلامی		
تاریخ نگاری غربی		
تاریخ نگاری ماز کیستی		

جدول ۵. مقایسه کمی زیر مدخل های موضوع باستان شناسی در سه منبع

منبع		
رده دیوبندی	رده DSR	اصفا
*	باستان شناسان	باستان شناسی
	تقسیم بندی دوره ای	یافته های باستان شناسی
	تقسیم بندی منطقه ای	سکه شناسی
		مهر شناسی
		مهرها
		کتیبه شناسی
		پژوهش های باستان شناسی
		کاوش های باستان شناسی
		باستان شناسی زیر آبی
		جامعه شناسی باستان شناسی
		قدمت سنجی
		آثار تاریخی
		آرامگاه ها
		مجموعه های باستان شناسی
		باستان شناسان

*در تقسیم بندی فرعی استاندارد آورده شده است.

کلی هستند که در تقسیم‌بندی فرعی در زیر بیشتر موضوعات کاربرد می‌یابند و میرزا آقاخان کرمانی نیز شخصیتی است که موضوعیت یافته است. رده دیوبی نیز فقط مشروطیت و محمدعلی شاه را به عنوان موضوع در نظر گرفته ولی اصفا نه تنها انقلاب مشروطیت و مشروعه‌خواهی، که نهادها و انجمن‌های جریان ساز و فعال در مشروطه را به مثابه موضوعات اصلی مد نظر قرار داده است.

طبق جدول ۴ دیوبی در موضوع تاریخ‌نگاری بهتر از رده DSR عمل نموده، به این ترتیب که علاوه بر تاریخ‌نگاری و تاریخ‌نگاران، روش‌شناسی و اسناد و مدارک مرتبط را نیز موضوعیت بخشیده است. تقسیمات اصفا از هر دو منبع فوق مفصل‌تر است بدین ترتیب که به تاریخ‌نگاری با ذکر شیوه‌ها و روش‌های مترتب بر آن توجه کرده است. به این ترتیب از نظر موضوع قابل مقایسه با یکدیگر نیستند.

طبق جدول ۵، دیوبی باستان‌شناسی را جزء تقسیمات فرعی خود آورده، رده DSR نیز باستان‌شناسی را با توجه به تقسیم‌بندی دوره‌ای و منطقه‌ای ذکر نموده زیرا باستان‌شناسی در رده دیگری قرار می‌گیرد. به این ترتیب مشاهده می‌شود که اصفا باستان‌شناسی و موضوعات مرتبط با آن را به عنوان موضوع اصلی طرح کرده است. بنابراین اصفا از جهت کمیت و کیفیت بهتر از دو منبع دیگر عمل نموده است.

منابع

۱. آشوری، داریوش. فرهنگ علوم انسانی. تهران: نشر مرکز، ۱۳۷۴.
۲. آقابخش، علی. نمایه‌سازی هم‌ارز. تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران، ۱۳۷۲.
۳. اوستین، درک؛ دیل، پیتر. راهنمای تهیه و گسترش اصطلاحنامه یک زبانه. ترجمه عباس حری. تهران: چاپار، ۱۳۸۲.
۴. اصول نمایه‌سازی یونسکو-یونیسیست. تهران: وزارت فرهنگ و آموزش عالی، ۱۳۶۴.
۵. ایچیسن، جین. تدوین و کاربرد اصطلاحنامه. ترجمه محسن عزیز. تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران، ۱۳۸۲.

۶. چای، لوئیس مای. فهرست‌نویسی و رده‌بندی. ترجمه زهیر حیاتی و زهره ستوده. ویرایش ۲. تهران: نشر کتابدار، ۱۳۷۹.

۷. حقیقی، محمود. «ملاحظاتی در باب رده‌بندی دهدهی دیوبی و تحولات ویرایش‌های اخیر آن». فصلنامه کتاب دوره نهم، ۱ (بهار ۱۳۷۷): ۲۸-۴۳.

۸. خسروی، فریبرز. اصطلاحنامه فرهنگی فارسی اصفا. ویرایش ۲. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۰.

۹. رهادوست، بهار. «بازنگری چندبعدی اطلاع‌رسانی و اصطلاحنامه‌سازی در عصر ورود به پارادایم نو با به‌کارگیری رویکرد ماتریس». جهان کتاب ۱۸۴ (مرداد ۱۳۸۳).

۱۰. سلطانی، پوری؛ فانی، کامران. سرعنوان‌های موضوعی فارسی. ویرایش ۲. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۳.

۱۱. سن ویل، دومینیک. راهنمای نمایه‌سازی مدارک و گسترش اصطلاحنامه توسعه فرهنگی در کشورهای آسیا. ترجمه عبدالحسین آذرنگ. تهران: مرکز اسناد فرهنگی آسیا، ۱۳۶۵.

۱۲. طیب، مهدیس. «بررسی تطبیقی ساختار و روابط اصطلاحات علم کتابداری و اطلاع‌رسانی در سه اصطلاحنامه یونسکو، اریک و ایسیس». فصلنامه کتاب، دوره دوازدهم، ۳ (پاییز ۱۳۸۰): ۸۲-۹۵.

۱۳. فاگمن، رابرت. تحلیل موضوعی و نمایه‌سازی، مبانی نظری و توصیه‌های عملی. ترجمه علی مزینانی. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۴.

۱۴. فانی، کامران. تاریخ ایران در رده‌بندی دهدهی دیوبی. تهران: مرکز خدمات کتابداری، ۱۳۶۱.

۱۵. همو. رده‌بندی دهدهی دیوبی: تاریخ ایران. ویرایش ۳. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۸.

۱۶. همو. رده DSR تاریخ ایران: بازنویسی و گسترش تاریخ ایران در نظام رده‌بندی کتابخانه کنگره. ویرایش ۳. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۹.

۱۷. فتاحی، رحمت‌الله. مدیریت نشریه‌های ادواری، جنبه‌های نظری و کاربردی گزینش، فراهم‌آوری،

۲۱. «مقدمه رده‌بندی دهدهی دیویی ویرایش بیستم 20 DDC». ترجمه ابراهیم افشارزنجانی. کتابداری، دفتر هجدهم (۱۳۷۰): ۸۱-۱۲۳.

۲۲. نادرپور، محمدرضا. اصطلاحنامه دانش انتظامی. تهران: دانشگاه علوم انتظامی ناجا، ۱۳۸۰.

۲۳. ویت، ژان. اصطلاحنامه توسعه فرهنگی (فارسی، انگلیسی، فرانسه). ترجمه ناصر پاکدامن. [تهران]: مرکز اسناد فرهنگی آسیا، ۱۳۵۸.

سازماندهی و ارائه خدمات ادواری ها (چاپی و الکترونیکی). تهران: دبیزش، ۱۳۸۱.

۱۸. کازرانی، مریم. «ارزیابی اصطلاحنامه‌های فارسی با ایزو». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه ایران، ۱۳۷۸.

۱۹. لنکستر، دبلیو اف. نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی مبانی نظری و عملی. ترجمه عباس گیلوری. تهران: چاپار، ۱۳۸۲.

۲۰. مجموعه مقالات اولین همایش نقش اطلاع‌رسانی در توسعه فرهنگی. تهران: خانه کتاب ایران، ۱۳۸۰.

